

Stilblade for købstadens bevaringsværdige bygninger

Stilbladene beskriver de arkitektoniske stilarter, der i forskellige perioder har præget byggeriet i de tre købstæder i Vordingborg Kommune, Stege, Præstø og Vordingborg.

Stilbladene gennemgår de typiske kendetegn for hver stilart og giver forslag til, hvordan disse kendetegn kan bevares og forstærkes. Stilbladene er suppleret med anbefalinger til vedligeholdelse og fornyelse af vinduer, energioptimering samt til bevaring af de mange smukke gårde og haver, vores købstæder gemmer på.

De enkelte huse har deres eget særpræg, deres egen historie, som ikke altid følger den generelle arkitekturhistoriske udvikling. Stilbladene er derfor tænkt til inspiration og vejledning for den enkelte ejer snarere end som præcise anvisninger. Det er således kommunens håb, at stilbladene kan medvirke til at åbne ejernes øjne for den ofte spændende historie, husene gemmer på.

Samtidig vil stilbladene blive anvendt som værktøj ved kommunens sagsbehandling af byggesager på bevaringsværdige bygninger.

Bedre Byggeskik

Bedre Byggeskik er en særlig dansk arkitekturstilart, der varer fra ca. 1915 til omkring 1940. "Landsforeningen Bedre Byggeskik" blev stiftet af en række fremtrædende arkitekter og kulturpersonligheder som reaktion mod historicismens blandingsarkitektur. Foreningens arbejde gik ud på at uddanne og assistere bygmestre ved udformningen af mindre byggerier bl.a. gennem kurser, tegnestuehjælp og typetegninger til villaer, by- og landhuse, men også offentligt byggeri. Arkitekturen tog udgangspunkt i de gamle håndværkstraditioner og i det enkle "danske" hus.

I perioden steg købstædernes indbyggertal markant. Nye villakvarterer skød op, og Bedre Byggeskik er derfor især kendt for muremestervillaen i halvanden etage.

- ▲ *En typisk Bedre Byggeskik-villa. Materialerne er de gamle klassiske danske, røde mursten og røde tegl. Der er gjort meget ud af symmetri og proportionering.*
- ◀ *Tagkviste skulle være små, så de ikke tog magten fra helheden. Taskekviste som denne (hvor kvisten opstår, ved at en del af taget løftes lidt) var meget almindelige i Bedre Byggeskik-stilen.*
- ▼ *Bedre Byggeskik-villaer kunne være udstyret med små dekorative bygningsdele som her en centralt placeret frontkvist og karnap.*

Typiske kendetegn

Bedre Byggeskik-husene er enkle og præcist proportionerede bygninger med kompakte grundformer, enten længeformede eller mere kvadratiske. Facaden skulle have den rette højde i forhold til tagets størrelse og vinduerne og selv ruderne skulle have formater, der var nøje afpasset husets dimensioner.

Facaden er ofte symmetrisk opbygget, men selv huse, der ikke er strengt symmetriske har altid en indbygget, visuel balance. Opdelingen er taktfast med gennemgående vandrette og lodrette linjer og få, men præcist placerede dekorative elementer som gesimser eller hoveddøre. Bygningsdele som karnapper, udestuer og frontkviste er også meget brugte. Kvistene er få og ikke særligt store.

Bedre Byggeskik-husene står ofte i blank mur, enten i rødt eller gult murværk. Murstenene er ofte hånd- eller blødstrøgne sten. Husene kan også være pudsede og kalkede i lyse eller mørke farver som fx hvid, lysegul, rosa eller mørkerød. På byhusene kan den nederste del af facaden være pudset fx i et kvaderlignende mønster.

Huse i blank mur er ofte opført med smukke forbandter, dvs. stenenes rækkefølge og mønster. Fugerne er enten tilbagetrukne eller udfyldte. Gesimsen er enkel, men fint udført med få simple profilerede led og kan være kalket hvid i kontrast til facadens murværk eller puds. Soklerne står for det meste i overpudset beton i den grå puds eller sortmalede. Mange huse har kælder, og i det tilfælde går soklen op over kældervinduerne.

- ▲ *En pudset og kalket Bedre Byggeskik-villa, hvor man har "lånt" klassicistiske træk til kvaderpuds på hjørnerne.*
- ◀ *Hovedindgangen er her markeret med en lille, muret overdækning, der støttes af en murpille med en lille klassicistisk afslutning foroven.*
- ◀◀ *En typisk Bedre Byggeskik-detajle, en såkaldt sparrenkopesims.*
- ▼ *Et af de relativt få byhuse fra Bedre Byggeskik-tiden. Et eksempel på et fra begyndelsen asymmetrisk hus. Huset er som de fleste huse fra tiden meget kompakt.*

Selvom arkitekturen er meget enkel, "lånte" man ind i mellem elementer fra især klassicismen som fx kvaderpuds på bygningens hjørner, eller man fremhævede et overdækket indgangsparti med en dekoreret søjle. Der er ofte fint udførte stik over vinduerne. Murstikkene afløses senere i perioden af ståltegl. Såløbænkene er ofte udført af mursten, evt. lagt på fladen, eller af en skiferplade.

Der er mange tagformer, sadde- eller mansardtage eller tage med hel- eller kvartvalm. Man foretrak den danske røde vingetegl, men også den mere rundede falstagsten var meget brugt. Nogle gange anvendtes de billigere betontagsten. De fleste tage har kun ganske lidt udhæng, men i sjældne tilfælde ses også huse med tagudhæng og synlige spær langs facaderne.

Hoveddøren var typisk fremhævet med fine dekorationer, fordi den var det første, der mødte den besøgende. Hoveddøren har oprindeligt altid været malet i en blank mørk farve, eller evt. i to eller tre farver, der fremhævede profileringen omkring et fyldingsfelt.

De fleste vinduer er to- eller firerammede, og opdelingerne spænder fra småsprossede "palæ-ruder" til rammer med en, to eller tre ruder. Dannebrogsvinduer uden sprosser ses ind imellem.

Vinduerne var som regel malet i lyse farver som hvid, lysegrå eller dueblå, men også i mørkere farver som svenskrød, dodenkop og mørkegrøn. Vinduerne kunne være tofarvede med mørk karm og lyse rammer.

- ▲ *Vinduerne i dette Bedre Byggeskik-hus er tofarvede, røde karme og hvide rammer. Bemærk opdelingen af rammerne i tre ruder i lavformat.*
- ◀ *En fin hoveddør, hvor der er gjort meget ud af murværket omkring døren og det buede overvindue.*
- ◀◀ *På nogle Bedre Byggeskik-villaer er vinduerne udstyret med skodder som her.*
- ▼ *Det røde tegltag, det fint bearbejdede murværk med smukt murede stik over vinduerne og små detaljer som bånd i rulleskifter er sammen med verandaens snedkerdetaljer med til at gøre huset typisk for perioden.*

Anbefalinger

Facader i blank mur har som regel fine detaljer som murede stik og bør derfor som udgangspunkt ikke ændres med nye vindues- eller dørhuller. Facader i blank mur bør af samme grund heller ikke overpudsnes. Er facaden meget beskidt, kan den evt. afrenses med en skånsom vandspuling.

Til pudsede facader er diffusionsåbne overfladebehandlinger som kalk eller silikatmaling bedst egnede. Facadefarven skal passe til perioden, fx hvid, lysegul eller mørkerød, og må samtidig gerne indgå i et samspil med nabohusenes farver.

Ved fornyelse af taget bør man benytte samme slags tagsten som de oprindelige, hvad enten det er tegl eller betonsten.

Vinduernes detaljering er afgørende for huset. De fabriksproducerede vinduer har ikke samme fine detaljering som de oprindelige vinduer og man bør derfor bevare de oprindelige vinduer eller evt. udskifte dem med nye kopier i træ med enkeltlags glas og forsatsvinduer eller koblede forsatsrammer. Læs mere i anvisning om [vedligeholdelse og fornyelse af vinduer](#).

Snedkerdetaljer som verandaer, kviste o.l. bør bevares, da de i høj grad fortæller om husets historie og tid. Tagrender og nedløb bør udføres i zink, som patinerer langt smukkere end tilsvarende i plast.

Bevaringsværdige huse kan godt energirenoveres til en fornuftig standard, uden at man forringer be-

- ▲ *Et byhus, hvis – oprindelige – dekorationer over vinduerne ikke helt overholder Bedre Byggeskik-tidens strenge regler.*
- ▶ *Et højt og smalt Bedre Byggeskik-vindue med små ruder.*
- ◀ *Et typisk lille fint bearbejdet dekorativt element.*
- ▼ *Døren med de to runde sidevinduer er kommet til sidenhen. Et fint eksempel på en tilbygning.*

varingsværdierne. Det kræver blot, at man arbejder "med" huset snarere imod det. Læs mere i anvisning om [energioptimering](#).

Tilbygninger

Det fritliggende Bedre Byggeskik-hus er som regel meget kompakt, og det er derfor meget vanskeligt at tilføje en større tilbygning, uden at det går ud over husets komposition. Små, underspilte tilbygninger som karnapper og udestuer kan tilføjes, hvis de er tilstrækkeligt præcist proportioneret i forhold til den eksisterende arkitektur.

Tilbygninger til sammenhængende byhuse kan være side- eller baghuse i gården, eller der kan bygges en fritliggende bygning tilbage på grunden. Læs mere i anvisning om [gårde og haver](#).

